

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ПАРФЕНЮК Вікторія Олександрівна

УДК: 377.1124+371.134+37.013.4

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов'янськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Богданова Інна Михайлівна,
Державний заклад
„Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, завідувач кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Петришин Людмила Йосипівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
Інститут педагогіки та психології,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, професор
Архипова Світлана Петрівна,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки.

Захист відбудеться „02” лютого 2017 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spec-vchena-rada> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано „___” _____ 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток сучасної педагогічної науки та практики характеризується пошуком нових підходів до побудови навчально-виховного процесу в аспекті створення умов для становлення творчо розвинутої особистості, спроможної здійснювати професійну діяльність на високому фаховому та загальнокультурному рівнях. Оновлення системи освіти в контексті інтелектуального, культурного, духовного розвитку суспільства потребує нової генерації фахівців, які мають бути конкурентоспроможними спеціалістами на державному та світовому освітньому просторах.

Змістове наповнення фахової підготовки полягає у спрямуванні майбутніх соціальних педагогів на самоорганізовану самоосвітню діяльність, яка є необхідним компонентом життєтворчості та життєдіяльності й передумовою професійного самовдосконалення. Це вимагає побудови такої системи підготовки майбутніх соціальних педагогів, яка б забезпечила високий рівень психолого-педагогічної освіти відповідно до вимог гуманістичної парадигми, створила б умови для вдосконалення професійно значущих якостей, формування комунікативної компетентності, розвитку організаційних здібностей.

Історико-педагогічний аспект проблеми професійної підготовки фахівців із соціальної педагогіки розглянуто в працях А. Ведмедюк, С. Гришак, Т. Лесіна, О. Платонова, О. Пожидаєва, О. Тютюник, О. Філь, О. Шароватова. Проблеми професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця репрезентовано в розвідках О. Гура, І. Козич, Л. Литовченко, О. Москалюк, О. Патинок, Г. Первушина, О. Пономаренко, Т. Спіріна. Розгляд різних аспектів процесу професійної соціально-педагогічної підготовки відображено в дослідженнях В. Багрій, Л. Боднар, З. Бондаренко, О. Коваль, З. Фалінської.

Окремі аспекти професійного самовдосконалення особистості висвітлено в низці дисертаційних робіт таких дослідників, як О. Діденко, О. Прокопова, В. Семиченко, О. Скворцова, І. Складенко, Н. Троценко, Т. Шестакова, А. Шлома; наукові положення щодо процесу підготовки майбутнього педагога до професійної діяльності (З. Курлянд); професійне самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах (Н. Троценко); формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення (Т. Шестакова).

Проблему професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників репрезентовано в студіях багатьох учених (С. Архіпова, О. Безпалько, В. Бочарова, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Я. Кічук, І. Ковчина, Г. Лактіонова, С. Литвиненко, Г. Локарева, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Сластьонін, С. Харченко та ін.).

Професійне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів розглянуто в контексті вирішення проблеми розвитку особистості щодо реалізації завдань професійної діяльності (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов). Визначення підходів до розуміння педагогічної освіти, сутність яких полягає в розробці оновлених інтеграційних

принципів на сучасному етапі підготовки майбутніх соціальних педагогів та переосмислення філософії педагогічної освіти, є важливими передумовами обґрунтування та інтерпретації особливостей професійного самовдосконалення майбутніх фахівців. Сучасні педагогічні дослідження забезпечують теоретичну й практичну значущість проблеми професійного зростання особистості майбутніх соціальних педагогів та їхнього самовдосконалення в аспекті визначення необхідних і достатніх умов для професійного становлення особистості. Проте наявні розробки не повністю враховують специфіку професійного самовдосконалення в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Теоретичний аналіз проблеми та вивчення досвіду підготовки фахівців дозволили виявити низку *суперечностей*, які об'єктивно існують у навчальному процесі сучасного вишу: між соціальним замовленням та рівнем підготовки майбутніх соціальних педагогів; високими вимогами до фахівця та недооцінкою ролі самовдосконалення в підвищенні теоретичного, психолого-педагогічного та фахового рівнів; недостатньою сформованістю необхідних знань і вмінь та відсутністю спрямованості особистості на самовдосконалення, що може призвести до емпіричного, безсистемного характеру процесу фахової підготовки.

Отже, актуальність зазначеної проблеми та її недостатня розробленість у педагогічній теорії та практиці зумовили вибір теми нашого дослідження: **„Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки“**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій „Теорія і практика інноваційної підготовки фахівців соціономічної сфери” (державний реєстраційний № 0111U009906), яка входить до тематичного плану науково-дослідних робіт ДЗ „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”. Тему затверджено Вченою радою Державного закладу „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса) (протокол № 5 від 20.05.2014 р.), Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 6 від 17.06.2014 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження – формування професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки буде ефективним,

якщо забезпечити реалізацію таких педагогічних умов: відображення в змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів сутності й цінності професійного самовдосконалення; забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами тренінгової діяльності та методів активного навчання; забезпечення кожному студенту свободи вибору та самостійності під час соціально-педагогічної практики.

Завдання дослідження:

1. Розкрити теоретичні засади професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.
2. Науково обґрунтувати сутність та структуру поняття „професійне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів”.
3. Розробити критерії, показники та схарактеризувати рівні професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.
4. Визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.
5. Експериментально перевірити й оцінити ефективність розроблених педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: філософські й соціально-педагогічні положення щодо професійного самовдосконалення в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів (В. Андрущенко, М. Свтух, І. Зязюн, Б. Коротяєв, В. Кремень); психологічні теорії розвитку особистості (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, Л. Рубінштейн, Б. Теплов); сучасні теорії підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності (В. Бочарова, Л. Гусякова, І. Зверєва, І. Зимня, А. Капська, Л. Коваль, І. Козубовська, Г. Лактіонова, І. Мигович, Л. Міщик, Т. Семигіна, С. Толстоухова, С. Харченко, С. Хлебик, А. Ходорчук, О. Холостова та ін.); наукові концептуальні підходи самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки (системний, діяльнісний, культурологічний, інтеграційний) (А. Болгарський, І. Гринчук, Г. Дідич, В. Дряпіка, Т. Завадська, І. Зверєва, А. Капська, О. Караман, Л. Коваль, Т. Колишева, І. Ляшенко, І. Мигович, Л. Міщик, А. Рижанова, Л. Стефаник, І. Трубавіна, С. Харченко та ін.); науково-теоретичні положення щодо використання освітніх технологій у процесі самовдосконалення майбутніх фахівців (О. Безпалько, І. Богданова, Н. Зимовець, С. Коношенко, С. Омельченко, О. Пехота, Г. Селевко); основні положення щодо підвищення професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів (В. Желанова, І. Ковчина, О. Кузьміна, В. Поліщук, В. Шпак).

Для розв’язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз наукової літератури з метою визначення й теоретичного обґрунтування проблеми педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки; узагальнення, синтез, систематизація для теоретичного тлумачення педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки; *емпіричні*: діагностичні (анкетування,

бесіда, тестування, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів), обсерваційні (пряме та опосередковане педагогічне спостереження, рефлексія власної професійної діяльності) з метою визначення рівнів професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки; педагогічний експеримент із метою визначення ефективності розроблених педагогічних умов; *статистичні* методи для опрацювання отриманих даних і встановлення кількісної залежності між досліджуваними явищами й процесами.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в Державному закладі „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, Херсонському державному університеті, Ізмаїльському державному гуманітарному університеті. До експериментально-дослідної роботи було залучено 223 студенти: ЕГ – 110 осіб та КГ – 113.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів (відображення в змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів сутності й цінності професійного самовдосконалення; забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами тренінгової діяльності та методів активного навчання; забезпечення кожному студенту свободи вибору та самостійності під час соціально-педагогічної практики); визначено й науково обґрунтовано сутність і структуру поняття „професійне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів”, структурні компоненти професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів (мотиваційно-рефлексивний, особистісний, самоактуалізаційний, мобілізаційний);

- *уточнено* поняття „професійне самовдосконалення”; удосконалено науково-методичне забезпечення щодо професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів;

- *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про зміст фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів, критерії, показники та рівні професійного самовдосконалення.

Практична значущість результатів полягає в тому, що розроблені автором матеріали можуть бути застосовані в практиці роботи вищих навчальних закладів різного рівня акредитації, як-от: методика діагностики рівнів професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки; система вправ, завдань, тестів, тренінгів, до яких залучатимуться студенти; програма елективного курсу „Основи професійного самовдосконалення”.

Результати дослідження можуть бути використані під час викладання дисциплін: „Соціальна педагогіка”, „Самовиховання та саморегуляція особистості”, „Технології роботи соціального гувернера”, „Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін”, „Методика організації волонтерського руху” у ВНЗ, у системі післядипломної освіти щодо підвищення кваліфікації соціальних педагогів.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Державного закладу „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського” (акт упровадження № 98/24 від 27.01.16), Херсонського державного університету (акт упровадження № 01-28/196 від 09.02.16), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт упровадження № 1-7/1040 від 24.12.2015).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації висвітлено у виступах на наукових конференціях різного рівня: – *Міжнародних*: Південного наукового центру НАПН України (Одеса, 2014); „Теорія та практика управління педагогічним процесом” (Одеса, 2014); „Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти” (Одеса, 2014); „Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти” (Лодзь, 2014); V відкритому міжнародному форумі „Сучасні тенденції в педагогічній освіті і науки України та Ізраїлю: Шлях до інтеграції” (Ізраїль, 2014); VI відкритому міжнародному форумі „Сучасні тенденції в педагогічній освіті і науки України та Ізраїлю: Шлях до інтеграції” (Ізраїль, 2015); „Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі” (Одеса, 2015); „Соціальна робота як правозахисна професія” (Чернівці, 2015); „Педагогіка та психологія: виклики сьогодення” (Київ, 2015); Wyższej Szkoły Informatyki Umiejętności Fundacji Central European Academy Studies and Certification (CEASC) (Польща, 2015), Конференції серії „Педагогіка” наукового журналу „Вестник МГОУ” (Москва, Росія, 2016); – *Всеукраїнських*: „Студентські соціальні ініціативи: реалії та перспективи” (Одеса, 2014, 2015); „Соціально-педагогічний простір: виклики сьогодення” (Луганськ, 2015); „Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи” (Кам’янець-Подільський, 2015); „П’ять Сіверянські соціально-психологічні читання” (Чернігів, 2014); „Педагогічні та психологічні науки: аналіз сучасності та прогноз майбутнього” (Харків, 2015); Конференції громадської організації „Львівська педагогічна спільнота” (Львів, 2014). Результати дисертаційної роботи доповідались та отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Державного закладу „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 19 одноосібних публікаціях, із них 6 – у наукових фахових виданнях України, 5 – у зарубіжних виданнях, 8 – в інших виданнях та збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (220 найменувань) та 8 додатків на 63 сторінках, 18 таблиць, 4 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 242 сторінки, із них – 156 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність, визначено об’єкт, предмет, завдання, теоретичні та методичні засади, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, представлено відомості щодо впровадження й апробації основних положень дисертації.

У першому розділі – „Теоретичні засади професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки” – здійснено аналіз теоретико-методичних засад професійного самовдосконалення, теоретичне обґрунтування поняття „професійне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки” та діагностику реального рівня професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.

Розв’язання поставлених у дисертації завдань ґрунтувалось на двох методологічних стратегіях: дескриптивній, яка передбачала обґрунтування об’єкта дослідження й аналіз методологічних джерел, конкретно-наукову характеристику провідних понять, методів і техніки дослідження, та перспективній, яка пов’язана із визначенням нормативних орієнтирів проведення дослідження.

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень С. Архипової, Р. Вайноли, І. Зверєвої, А. Капської, Ю. Кулюткіної, Л. Міщик, О. Орлова, В. Поліщук, А. Рижанової, К. Роджерса, В. Ротенберга, В. Стастьоніна, С. Харченка з’ясовано характеристику основних понять дослідження: „досконалість”, „самовдосконалення”, „професійне самовдосконалення”, „саморозвиток”, „професійний розвиток”, „професійна самоефективність педагога”.

Узагальнення підходів (системний, діяльнісний, культурологічний, інтеграційний) дало можливість визначити професійне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки як свідому, систематичну, цілеспрямовану роботу над собою з метою підвищення рівня власної компетентності, розвитку соціально-педагогічних якостей відповідно до соціальних вимог; спрямованість до постійного саморозвитку та здатності до успішної соціально-педагогічної діяльності.

Аналіз досліджень Л. Артюшкіної, І. Богданової, К. Віщукаєвої, М. Галагузової, О. Дубасенюк, С. Гришак, Л. Петришин, О. Тютюнник, О. Філь, Л. Цибулько дозволив розкрити структуру та визначити необхідні компоненти професійного самовдосконалення в процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів: мотиваційно-рефлексивний, особистісний, самоактуалізаційний, мобілізаційний.

Мотиваційно-рефлексивний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки охоплює потреби, мотиви, цілі оволодіння та здійснення педагогічної діяльності, спрямованої на власний результат; здатність до самооцінки, мотивації успіху, реалізації своїх життєвих цілей, усвідомлення її значущості та ступінь відповідальності за результати цієї діяльності.

Особистісний компонент представлено схильністю до взаєморозуміння; здатністю налагоджувати міжособистісні зв’язки, узгоджувати свої дії з однолітками та педагогами, обирати оптимальний стиль спілкування; прихильністю до комунікативного контролю та подолання емоційних бар’єрів у міжособистісному спілкуванні.

Самоактуалізаційний компонент охоплює здатність до саморозвитку, самореалізацію себе в професійній діяльності; здатність жити в злагоді із собою; наявність вольових зусиль.

Мобілізаційний компонент представлено за допомогою емоційної стабільності; перетворення енергії впливу; готовності до самоосвіти.

З урахуванням теоретичних засад дослідження, функцій та особливостей професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки визначено такі критерії: *спонукальний, контактність, самоефективність, енергодійність*.

Мотиваційно-рефлексивний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів визначено за *спонукальним* критерієм, показниками якого є: потреба в досягненні цілі; спрямованість до мотивації успіху; здатність до самооцінки реалізації життєвих цілей. Використано методiku діагностики мотивації досягнення (А. Мехрабіан), яка дала можливість виявити потребу долати перешкоди та домагатися високих показників; діагностики мотивації успіху та боязні невдачі (адаптована М. Фетискіним), яка дала змогу діагностувати два мотиви особистості – прагнення до успіху чи боязні невдачі; методики самооцінки професійно-педагогічної мотивації (адаптована М. Фетискіним), яка допомогла виявити, на якій мотиваційній сходинці знаходиться досліджуваній.

Особистісний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів розкрито за критерієм *контактність*, показниками якого є: здатність до комунікативного контролю; схильність до взаєморозуміння; здатність до подолання емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні. Для встановлення рівня сформованості цього компонента використано такі методики: „Діагностика комунікативного контролю” (М. Шнайдер), „Діагностику емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні” (В. Бойко); „Опитувальний листок Форварга на контактність”.

Для діагностики *самоактуалізаційного компонента* обрано критерій *самоефективність*, який характеризується: рівнем прагнення до саморозвитку, самооцінкою особистісних якостей, оцінкою можливостей реалізації себе в професійній діяльності, наявністю сили волі, здатністю до застосування вольових зусиль при подоланні перешкод та життя в злагоді з собою. Використано діагностику рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності (Л. Бережнова), яка дала змогу діагностувати рівень прагнення до саморозвитку, самооцінку своїх якостей; тест на виявлення здатності жити в злагоді з собою (дозволив діагностувати три показники вміння жити в злагоді з собою: вдоволеній, амбівалентній, невдоволеній), методика „Яка у вас сила волі” (оцінка здатності до застосування вольових зусиль при подоланні перешкод).

Оцінка сформованості *мобілізаційного компонента*, яка визначена за критерієм *енергодійність*, дозволила виявити рівень емоційної стабільності, енергії впливу, здатності до самостійності. Використано тести: на виявлення емоційної стабільності; на виявлення домінантної формули перетворення енергії впливу; „моя самостійність”.

На основі цих критеріїв і показників визначено рівні професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: низький, середній, достатній.

Низький рівень професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів характеризувався наявністю негативних переживань та емоційною нестабільністю; мотиваційний полюс визначався недостатньо; комунікативний контроль був низький, а імпульсивність у спілкуванні була висока, поведінка мало піддавалася змінам залежно від ситуації спілкування та не завжди співвідносилася з поведінкою інших. Цей рівень визначався у студентів переважно з негативним ставленням до будь-яких особистісних змін та процесу самовдосконалення. У них не було прагнення до самостійного вирішення проблем, постійної напруженої діяльності, пошуку ефективних способів навчальної та виховної діяльності. Означений рівень діагностувався у студентів, які не достатньо задоволені вибором професії, характеризувалися відсутністю професійної спрямованості та наполегливістю в досягненні навчальних цілей.

Середній рівень професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів характеризувався наявністю мотивації до професійної діяльності, позитивним налаштуванням на саморозвиток, наявністю потреб у досягненні професійних знань, умінь та навичок. Студенти цього рівня були налаштовані на управління своїми емоціями, на самооцінку своїх якостей, а також характеризувалися вмінням долати перешкоди. Однак на цьому рівні в майбутніх фахівців діагностувалася недостатня наполегливість у досягненні успішної професійної діяльності.

Достатній рівень професійного самовдосконалення майбутніх фахівців характеризувався позитивною орієнтацією на саморозвиток, високою життєтворчою активністю, глибоким усвідомленням процесу самовдосконалення для особистісного становлення, для професійного, інтелектуального, соціального, культурного зростання в процесі фахової підготовки.

Цей рівень відзначався вираженою стійкою мотивацією до професійної діяльності, усвідомленою потребою в досягненні професійних знань, умінь та навичок; вираженою позитивною професійною спрямованістю, наполегливістю в досягненні своєї мети. Студенти цього рівня характеризувалися: потребою долати перешкоди та досягати високих показників у підготовці до професійної діяльності, самоудосконалювати себе та прагнути до самореалізації, управляти своїми емоціями, здійснювати комунікативний контроль, виявляти схильність до контактності. Вони спроможні до саморозвитку, до реалізації в професійній діяльності, до самооцінки своїх якостей, а також виявляють уміння жити в злагоді із собою.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчили, що 40 студентів в ЕГ (36,4%) продемонстрували низький рівень професійного самовдосконалення, 43 респонденти (39,1%) – середній, 27 студентів (24,5%) перебували на достатньому рівні. Паралельно в контрольній групі: 49 студентів (43,4%) продемонстрували низький рівень, 40 (35,4%) – середній, 24 студенти (21,2%) – достатній рівень професійного самовдосконалення.

Отже, характеристика теоретичних аспектів проблеми дослідження та діагностика її сучасного стану переконує в тому, що професійне

самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки в межах дослідження розгортатиметься з урахуванням розроблених педагогічних умов та відповідної моделі професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки.

У другому розділі – **„Експериментальна робота щодо реалізації педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів”** – визначено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.

Задля ефективності процесу професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у дослідженні розроблено педагогічні умови (відображення в змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів сутності й цінності професійного самовдосконалення; забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами тренінгової діяльності та методів активного навчання; забезпечення кожному студенту свободи вибору та самостійності в ході здійснення соціально-педагогічної практики). Обґрунтування та розробка зазначених педагогічних умов ґрунтувалися на взаємопов'язаних закономірних параметрах, які визначали можливість інтенсифікації процесу навчання, а саме: суперечностях, що існують у системі вищої освіти в конкретній галузі підготовки фахівців; сучасних вимогах, пропонуваннях до підготовки здобувачів ступеня вищої освіти „бакалавр”; специфіці викладання циклу психолого-педагогічних дисциплін у ВНЗ; особливостях сучасного змісту, технологій та методик викладання дисциплін фахового циклу підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Визначення *першої умови* – відображення в змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів сутності й цінності професійного самовдосконалення – обґрунтовано необхідністю створення соціально-психологічного клімату, який відображав відповідний рівень спільної діяльності та групової взаємодії майбутніх фахівців, що стало підґрунтям репрезентованого стану, особливого вияву, настрою, переживання, що було наскрізними в суб'єкт-суб'єктній взаємодії навчального процесу.

Суть умови полягала в збагаченні змісту навчально-виховного процесу майбутніх соціальних педагогів дисциплін циклу професійної підготовки, проблематикою професійного самовдосконалення, питаннями, що забезпечують розуміння студентами її аксіологічного сенсу, проблемами розвитку ціннісної сфери особистості, дієвих шляхів та засобів залучення студентів до процесу самоосвіти.

Упровадження зазначеної умови спрямоване на створення психолого-педагогічного клімату; розвиток позитивних взаємин між студентами; ідентифікацію себе з іншими членами групи; здатність до комунікації; оцінку власної поведінки та почуттів. Цьому сприяли такі вправи: „Квадрат”, „Колаж”, „Театр: п'єса, яка влаштовує всіх”, „Обійми”, „На якій я сходинці”, „Твоє ім'я”; групова гра „Ти мені подобаєшся” або „Павутина”; психолого-педагогічний семінар-практикум (прийом „Я-висловлювання”, вправи „Очікування від семінару”, „Особистісне зростання учителя”, „Ситуація”, „Я-висловлювання”,

„Реклама професії вчителя”, „Тепло наших рук”); менторинг, коучинг, фасилітація, медіація тощо.

Друга педагогічна умова – забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами тренінгової діяльності та методів активного навчання – мала на меті тренування й розвиток творчого мислення студентів, формування в них відповідних практичних умінь і навичок. Запропоновані завдання в процесі тренінгових занять стимулювали та підвищували інтерес до роботи, активізували та загострювали сприймання навчального матеріалу (ділова гра – включала ігрове моделювання та розподіл ролей між учасниками гри, у ході якої студенти могли демонструвати індивідуальні траєкторії поведінки, а наявність загальної мети для всього ігрового колективу, досягнення якої забезпечувала взаємодією учасників гри, підкорювала їх спільній меті; аналіз конкретних ситуацій – передбачав наявність складного завдання чи проблеми, формулювання контрольних питань з цієї проблеми, обговорення можливих варіантів її вирішення; методи інтерактивного навчання – колективні дискусії, навчально-ділові ігри, сценарії й партитури діалогів та полілогів у процесі колективного вирішення проблем).

Під час реалізації *другої педагогічної умови* збагачено індивідуальну траєкторію студентів у процесі спілкування, навчання, визначення й оцінки власних сил, якостей, підвищення ефективності засвоєння знань. Першим кроком упровадження цієї умови було проведення тренінгу „Стратегія особистісного і професійного самовдосконалення”, що сприяв усвідомленню майбутніми соціальними педагогами необхідності самовдосконалення й прагнення до особистісного й професійного зростання як умови життєвого благополуччя; актуалізації особистісного потенціалу для самовдосконалення, саморозвитку; вирішення питань підвищення мотивації до навчального процесу; удосконалення міжособистісної взаємодії. Тренінг включав вправи: „Комплімент”, „Мотивація і потреби”, „Вплив настанов у вихованні особистості на її становлення”, „Точка опори”, „Як підвищити мотивацію до навчання”, „Ярлики”, „Метаплан”, „Орієнтація на лідера”; тест „Чи готовий я до самореалізації?”; медитацію „Важливий інший”.

Другим кроком реалізації педагогічної умови для студентів трьох освітньо-кваліфікаційних рівнів – „бакалавр”, „спеціаліст”, „магістр” – було застосування нетрадиційних форм лекцій, зокрема лекції з використанням мозкової атаки, що передбачала високу активність студентів й ефективність засвоєння інформації; виконання практичних завдань – розвиток у студентів рефлексії, залучення мисленнєвих засобів для аналізу прототипу професійної діяльності, проектування образу професійного майбутнього, усвідомлення студентами власної професійної позиції у викладанні навчальних дисциплін: „Соціальна педагогіка” (вивчення якого здійснювалося на мінімальному загальноосвітньому рівні, що дозволило підтримувати вивчення суміжних навчальних дисциплін чи отримати додаткову підготовку), „Технології соціально-педагогічної роботи” (який інтегрує зміст основних дисциплін спеціалізації майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці; сприяє задоволенню пізнавальних інтересів у соціально-педагогічній діяльності;

формує в майбутніх соціальних педагогів навички професійного самовдосконалення в процесі фахової підготовки), „Методика організації волонтерського руху”, „Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін”, „Самовиховання та саморегуляція особистості”.

Окрім проведеної роботи, яка забезпечувала саморозвиток, самопізнання та самореалізацію майбутніх соціальних педагогів, запроваджено семінар, присвячений усвідомленню „Я” в професії, що включав вправи: „Пастка – капкан”, „Професійна ідентичність”, „Я-підприємець” (за ідеєю Н. Самоукиної), „Карта подорожі”, „Осмислення результатів діяльності”, „Ігри-комунікації акторами”, „Психологія ділової презентації”, „Як подолати конфлікт”; ділову гру „Мотивація”; організаційно-навчальну гру „Школа” (за ідеєю Н. Самоукиної). Отже, реалізація вправ дала змогу усвідомити життєві цілі, можливі перешкоди на шляху в досягненні професійних цілей, а також засобів їх подолання; усвідомлення власних вимог до роботи, аналіз самомотивування в роботі; сприяння саморозкриттю й саморозумінню; аналіз власної професійної позиції, визначення образу „Я”, ідентифікація сьогоднішніх умінь, знань, накопиченого досвіду, актуальних переживань, ідентифікація рольових моделей і дій, що сприятимуть досягненню успіху, критичне осмислення результатів діяльності та виявлення пріоритетів власного професійного розвитку; ознайомлення з роллю внутрішньої й зовнішньої матеріальної та моральної мотивації; аналіз поведінки людей у ситуації групового прийняття рішення; закріплення навичок саморозвитку та самовдосконалення за допомогою організаційно-навчальних ігор.

Особливого значення набуло створення та запровадження елективного курсу „Основи професійного самовдосконалення”, метою якого було формування в майбутніх соціальних педагогів навичок професійного самовдосконалення в процесі фахової підготовки; забезпечення студентів необхідними знаннями та навичками для ефективної взаємодії з громадськістю, групою та особистістю.

У контексті впровадження другої педагогічної умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки особливо дієвими виявилися додаткові інтерактивні методи: прогнозування, висування та відбору ідей (мозковий штурм, метод ідеї Дельфі, метод відсіювання, мозковий штурм „Карусель”, метод генерування ідей 6-3-5, кути, п’ять слів – три слова); демонстраційні рольові ігри; методи обговорення ідей (моделювання ситуації (симуляція), метод проблемно-рефлексивного полілогу); метод узагальнення ідей („ідейна інженерія”), які дали змогу актуалізувати, переосмислити набутий досвід і знання, виявити нові проблеми, налаштуватись на зацікавлене конструктивне ставлення до новачів, забезпечили актуалізацію й розвиток творчих можливостей майбутніх соціальних педагогів. Студентам була надана можливість скласти особисту програму професійного самовдосконалення соціального педагога, яка включала: уміння діагностувати, аналіз результатів роботи над собою, розробку методів саморозвитку.

Підготовка до реалізації *третьої педагогічної умови* забезпечувала кожному студенту свободу вибору та самостійності під час соціально-

педагогічної практики, з метою створення передумов для особистісного зростання майбутніх соціальних педагогів у процесі практичної діяльності.

Безпосереднє впровадження третьої умови було пов'язано з реалізацією програми соціально-педагогічної практики, яка полягала в забезпеченні рівноваги між особистим і професійно-практичним навчанням. Майбутні соціальні педагоги долучалися до участі в організації роботи різних соціальних інститутів, використовуючи механізми взаємодії суб'єктів діяльності, характер дій соціальних об'єктів і їхньої соціально-педагогічної регуляції. Під час практичної діяльності студенти з'ясували свої можливості в регулюванні соціально-педагогічних проблем, здійснювали корекцію своєї поведінки та розробляли шляхи її вдосконалення. Професійна діяльність у закладах соціальної сфери забезпечувала поєднання теоретичних знань і практичних навичок, отриманих у процесі навчання (проведення соціально-педагогічних заходів, тренінгових занять, індивідуальних бесід, консультацій тощо); підвищення мотивації студентів до оволодіння інструментарієм соціально-педагогічної діяльності; використання індивідуального потенціалу студентів; послідовне ускладнення завдань практики; зв'язок практичних завдань із діяльністю базових установ практики; використання результатів практики в подальшому процесі навчання й науково-дослідній діяльності.

Збагачення процесу впровадження цієї умови відбувалося під час проведення заходів, що розробляли самі студенти. Перший захід включав вправи: „Запам'ятай зовнішність”, „Моя емблема, мій девіз”, „Знайди пару”, конкурс авторської майстерності, метою яких було знайомство з вихованцями базових соціальних інститутів та виявлення їхніх особистісних якостей.

Другий захід зорієнтований на рефлексію дітей 13 – 16 років, який було проведено у формі творчо-розважальної програми, що мала на меті розвиток рефлексії й самоаналізу дітей, тренування їхніх умінь коригувати власні дії. Захід включав такі вправи: „Я хороший – я поганий”, „Знайди собі пару”, „Мозаїка” та інші. Проведено тренінг „Обери професію правильно”, що включав кілька вправ профорієнтаційної спрямованості: „Голуб надії”, „Назви себе й цікаву для себе професію”, „Хто є хто”, „Назви професію”, „День із життя”, „Подарунок”, „5 щасливих вагонів – 5 типів професій”.

Результатом упровадження третьої педагогічної умови було формування у студентів умінь планування та проведення заходів з дітьми, установлення довірливих та доброзичливих взаємин з ними, проведення соціально-педагогічного спостереження, здійснення аналізу власної діяльності та оволодіння навичками саморефлексії й самоконтролю.

Процес упровадження педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки уможливив здійснення аналізу ефективності їх реалізації та порівняння результатів констатувального й формувального етапів експерименту.

Результати діагностики рівнів професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки подано в таблиці 1.

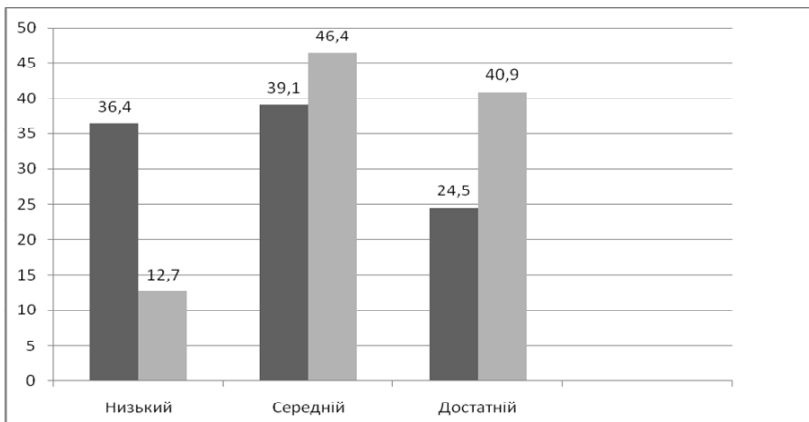
**Порівняльна характеристика рівнів професійного самовдосконалення
майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки**

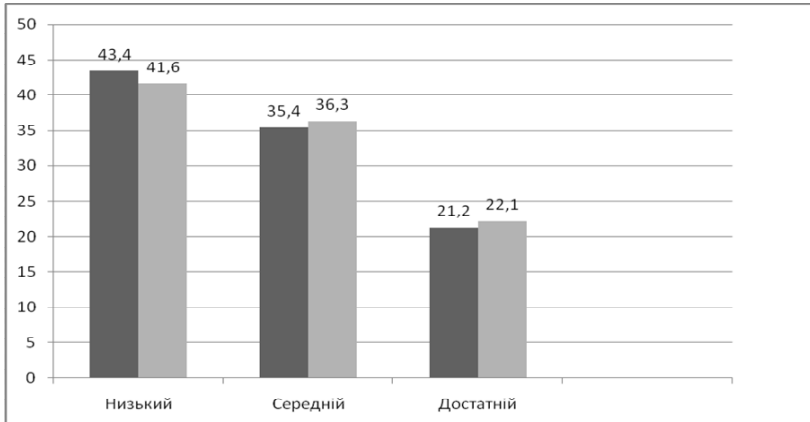
Рівні готовності	ЕГ 110 студ.				КГ 113 студ.			
	Конста- тувальний етап		Прикін- цевий етап		Конста- тувальний етап		Прикін- цевий етап	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Низький	40	36,4	14	12,7	49	43,4	47	41,6
Середній	43	39,1	51	46,4	40	35,4	41	36,3
Достатній	27	24,5	45	40,9	24	21,2	25	22,1

Результати експериментальної роботи засвідчили суттєве покращення рівнів професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки. Так, після проведення формувального етапу експерименту достатнього рівня досягли 40,9% студентів, середнього – 46,4% та 12,7% респондентів залишилися на низькому рівні в експериментальній групі. Щодо контрольної групи, то результати залишилися майже незмінними: низький рівень на прикінцевому етапі виявили 41,6%, середній спостерігався в 36,3%, достатній рівень засвідчили 22,1% студентів.

З метою об'єктивної оцінки отриманих результатів застосована методика порівняння середніх величин за t-критерієм Стьюдента. Вірогідність змін за всіма критеріями для експериментальної групи була підтверджена з досить високою ймовірністю: не нижче 95%. І навпаки, для контрольної групи зміни за всіма критеріями виявилися незначними (див. рис. 1).

Експериментальна група

Контрольна група

■ – до експериментальної роботи □ – після експериментальної роботи

Рис. 1. Результати діагностики рівнів сформованості професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки

Загалом аналіз результатів експерименту дає підстави стверджувати про ефективність розроблених нами педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й практичне розв'язання наукової проблеми професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки.

1. Аналіз наукових досліджень дозволив констатувати, що порушена проблема має складний міждисциплінарний характер. На сьогодні у вітчизняній науці дослідження питань, пов'язаних із підготовкою майбутніх соціальних педагогів та формування в них професійного самовдосконалення, є локальними та поодинокими. Натомість, з огляду на соціальну значущість, нині потрібен ґрунтовний науковий пошук у напрямі теоретичного осмислення й емпіричної апробації шляхів вирішення цих питань.

2. Розкрито теоретичні засади професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.

Здійснено ретроспективний аналіз поняття професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки, яке визначено як свідому, систематичну, цілеспрямовану роботу над собою з метою підвищення рівня власної компетентності, розвитку соціально-педагогічних якостей відповідно до соціальних вимог; спрямованість до постійного саморозвитку та здатності до успішної соціально-педагогічної діяльності.

Структуру професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів становлять такі компоненти: мотиваційно-рефлексивний, особистісний, самоактуалізаційний, мобілізаційний.

3. Критеріями професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки, які характеризувалися через низку визначених показників, обрано такі: спонукальний (потреба в досягненні цілі; спрямованість до мотивації успіху; здатність до самооцінки реалізації життєвих цілей), контактність (схильність до взаєморозуміння; здатність до комунікативного контролю та подолання емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні), самоефективність (здатність до саморозвитку, самореалізації в професійній діяльності; здатність жити в злагоді із собою; наявність вольових зусиль), енергодійність (емоційна стабільність; перетворення енергії впливу; готовність до самоосвіти). Виокремлено рівні професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: достатній, середній, низький.

4. Проведений у дисертаційній роботі аналіз проблеми професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів дозволив розробити та обґрунтувати такі педагогічні умови:

- відображення у змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів сутності й цінності професійного самовдосконалення;
- забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами тренінгової діяльності та методів активного навчання;
- забезпечення кожному студенту свободи вибору та самостійності в ході здійснення соціально-педагогічної практики.

5. Упровадження педагогічних умов у процес професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів здійснювалося під час формувального педагогічного експерименту. Перша педагогічна умова впроваджувалася шляхом насичення й збагачення змісту нормативних дисциплін через застосування нетрадиційних форм лекцій, зокрема лекції з використанням мозкової атаки, що передбачала високу активність студентів й ефективність засвоєння інформації; виконання практичних завдань – розвиток у студентів рефлексії, залучення мисленнєвих засобів для аналізу прототипу професійної діяльності, проектування образу професійного самовдосконалення майбутнього фахівця, а також запровадження в навчальний процес елективного курсу „Основи професійного самовдосконалення” щодо забезпечення студентів необхідними знаннями та навичками для ефективної взаємодії з громадськістю, групою та особистістю.

Реалізація другої педагогічної умови пов'язана із застосуванням у навчальний процес різних форм, методів і прийомів навчання (семінарів, тренінгів, створення ситуацій успіху, використання проблемних і пізнавальних завдань та вправ), що сприяли усвідомленню майбутніми соціальними педагогами необхідності самовдосконалення і прагнення до особистісного й професійного зростання як умови життєвого благополуччя.

Упровадження третьої умови пов'язано з реалізацією програми соціально-педагогічної практики, яка полягала в забезпеченні рівноваги між

особистим і професійно-практичним навчанням; актуалізацією позааудиторних форм і методів міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, підтримки саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти майбутніх соціальних педагогів.

6. Результати експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку змін у респондентів експериментальної групи. Отже, можна стверджувати, що реалізація визначених педагогічних умов із метою підвищення рівня професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки є ефективною. Так, в експериментальній групі кількість респондентів із достатнім рівнем професійного самовдосконалення збільшилась на 16,4%, а в контрольній групі лише на 0,9%. Середній рівень в експериментальній групі збільшився на 7,3%, а в контрольній – на 0,9%. Водночас кількість респондентів, у яких виявлено низький рівень професійного самовдосконалення, зменшилась в експериментальній групі на 23,7%, а в контрольній – на 1,8%.

Отримані результати доводять, що мету досягнуто, визначені завдання реалізовано, одержані наукові положення мають суттєве значення в теорії і практиці професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. У перспективі необхідно зосередити увагу на розробку та впровадження соціально-педагогічних технологій професійного самовдосконалення майбутніх фахівців у процесі їхньої підготовки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Парфенюк В. О. Самоактуалізаційний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів в процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Науковий вісник : Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. Чернів. нац. ун-ту імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2015. – Вип. 739. – С. 139 – 145.

2. Парфенюк В. О. Сутність та структура самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Вісн. Черніг. нац. пед. ун-ту : Педагогічні науки. – Вип. 122. – Чернівці, 2014. – С. 197 – 199.

3. Парфенюк В. О. Мобілізаційний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. „Соціально-педагогічний простір: виклики сьогодення”. – 2015. – № 2. – С. 205 – 210.

4. Парфенюк В. О. Мотиваційний компонент самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. „Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи”. – Вип. 24. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 128 – 136.

5. Парфенюк В. О. Самовдосконалення особистості як психолого-педагогічна проблема / В. О. Парфенюк // Наука і освіта : Психологія і педагогіка : наук.-практ. журн. Південного наук. центру НАПН України. – О., 2014. – № 7. – С. 144 – 146.

6. Парфенюк В. О. Теоретичні основи професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Науковий вісник : Педагогічні науки, психологічні науки : зб. наук. пр. – Спецвип. „Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти” Південноукр. нац. пед. ун-ту імені К. Д. Ушинського. – О., 2014. – С. 234 – 238.

Статті в зарубіжних наукових виданнях:

7. Парфенюк В. О. Комунікативний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів в процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Сучасна освіта: Філософія, інновації, досвід. – Лодзь, Польща, 2015. – С. 181 – 185.

8. Parfenyuk V. O. Pedagogical conditions for professional self-cultivation of future social teachers in the process of professional training / V. O. Parfenyuk // Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel : The way to integration // Ariel University Center of Samaria. – Ariel, Israel, 2014. – S. 312 – 315.

9. Parfenyuk V. O. Students' involvement to professional self-improvement during the socio-pedagogical practice / V. O. Parfenyuk // Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel : The way to integration // Ariel University Center of Samaria. – Ariel, Israel, 2015. – S. 283 – 285.

10. Парфенюк В. А. Характеристика урвней сформированности профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе вузовской подготовки / В. А. Парфенюк // Вестн. Моск. гос. ун-та. Сер. Педагогика. – М., 2016. – № 1. – С. 157 – 166.

Тези до міжнародних науково-практичних конференцій:

11. Парфенюк В. О. Теоретичні основи професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Лодзь, 2014. – С. 128 – 129.

12. Парфенюк В. О. Здатність до саморозвитку, потреби до самореалізації майбутніх соціальних педагогів у професійній діяльності / В. О. Парфенюк // Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. – О., 2015. – С. 59 – 61.

13. Парфенюк В. О. Важливі умови виникнення потреби професійного самовдосконалення у майбутніх соціальних педагогів / В. О. Парфенюк // Педагогічні та психологічні науки: аналіз сучасності та прогноз майбутнього : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. – Х., 2014. – С. 18 – 21.

14. Парфенюк В. О. Самоактуалізаційний компонент професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів в процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Соціальна робота як правозахисна професія :

матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Чернів. нац. ун-ту імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2015. – С. 114 – 116.

15. Парфенюк В. О. Використання методів активного навчання, тренінгової діяльності в процесі оволодіння соціально-педагогічними технологіями / В. О. Парфенюк // Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення : зб. тез наук. робіт міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2015. – С. 76 – 79.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

16. Парфенюк В. О. Професійне самовдосконалення і саморозвиток майбутніх соціальних педагогів / В. О. Парфенюк // Науковий журнал : укр. психол.-пед. наук. зб. – Л., 2014. – С. 155 – 158.

17. Парфенюк В. О. Створення сприятливого соціально-психологічного клімату у студентській групі з метою забезпечення мотиваційної настанови майбутніх соціальних педагогів на професійне самовдосконалення як одна із педагогічних умов / В. О. Парфенюк // Студентські соціальні ініціативи: реалії та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – О. : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2015. – С. 215 – 220.

18. Парфенюк В. О. Формування професійної самоефективності майбутніх соціальних педагогів в процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Студентські соціальні ініціативи: реалії та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – О. : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2014. – Вип. 8. – С. 86 – 92.

19. Парфенюк В. О. Професійне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки / В. О. Парфенюк // Теорія та практика управління педагогічним процесом : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – О. : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2014. – № 2. – С. 105 – 109.

АНОТАЦІЇ

Парфенюк В. О. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”. – Слов’янськ, 2017.

У дисертації досліджено педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки. Проаналізовано теоретичні засади досліджуваної проблеми, визначено компоненти, критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки; обґрунтовано, змістовно розроблено й апробовано педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки (відображення в змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів сутності і цінності професійного самовдосконалення; забезпечення індивідуальної траєкторії опанування студентами тренінгової діяльності та методів активного навчання; забезпечення кожному студенту свободи вибору та самостійності в ході здійснення

соціально-педагогічної практики), здійснено експериментальну перевірку ефективності визначених педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, саморозвиток, самоактуалізація, мотивація професійного самовдосконалення, самоефективність.

Парфенюк В. А. Педагогические условия профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”. – Славянск, 2017.

В диссертации исследованы педагогические условия профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки. Проанализированы теоретические основы исследуемой проблемы, определены компоненты, критерии, показатели и дана характеристика уровней сформированности профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки; обосновано, содержательно разработаны и апробированы педагогические условия профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки (отражение в содержании подготовки будущих социальных педагогов сущности и ценности профессионального самосовершенствования; обеспечения индивидуальной траектории освоения студентами тренинговой деятельности и методов активного обучения; обеспечение каждому студенту свободы выбора и самостоятельности в ходе осуществления социально-педагогической практики), осуществлено экспериментальную проверку эффективности определенных педагогических условий профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки.

Проведенный анализ социальной, педагогической, психологической и др. сфер позволил определить и научно обосновать понятие профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки, как: это сознательная, систематическая, целенаправленная работа над собой с целью повышения уровня собственной компетентности, развития социально-педагогических качеств в соответствии с социальными требованиями; направленность к постоянному саморазвитию и способности к успешной социально педагогической деятельности.

Определены структурные компоненты профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки: мотивационно-рефлексивный, личностный, самоактуализационный, мобилизационный.

На констатирующем этапе эксперимента были определены критерии и показатели профессионального самосовершенствования будущих социальных

педагогов в процессе профессиональной подготовки: побудительный (потребность в достижении целей; устремленность к мотивации успеха, способность к самооценке реализации жизненных целей), контактность (способность к коммуникативному контролю; склонность к взаимопониманию, способность к преодолению эмоциональных барьеров в межличностном общении), самоэффективность (способность к саморазвитию, самореализации себя в профессиональной деятельности, способность жить в согласии с собой, наличие волевых усилий), энергодейственность (эмоциональная стабильность; преобразование энергии воздействия, готовность к самообразованию (способность к самостоятельности). Выделены уровни профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки: достаточный, средний, низкий. В результате проведения первичной диагностики контрольной и экспериментальной групп выявлено недостаточный уровень профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки.

Разработана модель профессионального самосовершенствования будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки, в которой описаны процессы профессионального самосовершенствования как целостную структуру.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, саморазвитие, самоактуализация, мотивация профессионального самосовершенствования, самоэффективность.

Parfenyuk V. O. Pedagogical conditions of professional self-perfection of future social teachers in the process of training. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.05 – Social Pedagogy. – State Higher Educational Establishment „Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2017.

In the thesis deals with pedagogical conditions of professional self-perfection of future social teachers in the process of training. The theoretical basis of the research problem, identifies the components, criteria, indicators and the characteristics of the levels of formation of professional self-perfection of future social teachers in the process of training; substantiated, developed and tested a meaningful pedagogical conditions of professional self-perfection of future social teachers in the process of training (reflected in the content of training of future social workers the nature and value of professional self-improvement; providing individual trajectory student mastery of training activities and active learning methods; providing each student the freedom of choice and autonomy in the implementation of socio-pedagogical practice), carried out experimental verification of the effectiveness of certain pedagogical conditions of professional self-perfection of future social teachers in the process of training.

Key words: professional self-improvement, self-development, self actualization, motivation of professional self-improvement, self-efficacy.

Підписано до друку 26.12.2016.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.
м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

